Proje Okulları Tartışması: Tarafların İddialarına Yönelik Bir Değerlendirme

SESA Enstitüsü, Eğitim Politikaları Direktörlüğü

Analiz

SESA Enstitüsü
Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Enstitüsü
Institude of Social Economic and Political Research

Proje Okulları Tartışması: Tarafların İddialarına Yönelik Bir Değerlendirme

SESA Enstitüsü, Eğitim Politikaları Direktörlüğü
https://sesa.org.tr/

Yönetici Özeti

Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) proje okullarında norm fazlası kadrolara yeni atamalar yapılmasını içeren kararı sonrasında, İstanbul başta olmak üzere ülke çapında lise öğrencilerinin protesto gösterileri gerçekleşti. MEB, yeni atamaların 01.09.2016 tarihli 29818 sayılı Resmi Gazete'de MEB Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları Yönetmeliği kapsamındaki yetki ile yapıldığını ifade etmesine karşın, öğrenciler ve veliler yeni atamalarda liyakat ve puan sisteminin göz ardı edildiğini ve siyasi etkiye açık atamalar yapıldığını ileri sürmektedir.

Okul merkezli yönetim anlayışının Türkiye'deki prototipini oluşturan bu model, 2016-2017 Eğitim-Öğretim yılında İmam Hatip liselerinin bir kısmıyla sınırlı tutulmuş; daha sonra MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü'nün 30.05.2018 ve E.10.590.507 sayılı yazısı ile Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi statülerinden toplam 569 okul proje okul kapsamına alınmıştır. Ülkemizde giderek yaygınlaşıp yerleşikleşen proje okullarının bir model olarak incelenmesi ve analiz edilmesi güncel bir ihtiyaçtır.

Okul temelli yönetimin uygulandığı tüm yerlerde ortak nokta, okul düzeyinde yetki ve sorumluluğun artması, ancak ulusal eğitim sistemi anlayışının sürdürülmesini sağlayan merkezi olarak belirlenmiş bir çerçeve içinde olmasıdır. Okul merkezli yönetim anlayışı perspektifine temellenen proje okulu modeli, temelde eğitimde yerelleşme izleğinin bir parçasını oluşturmaktadır. Okul temelli yönetim, merkezi olarak belirlenmiş hedefler, politikalar, müfredat, standartlar ve hesap verebilirlik çerçevesinde okul operasyonlarıyla ilgili önemli konularda karar verme yetki ve sorumluluğunun sistematik olarak okullara dağıtılmasıdır. Günümüz dünyasında ortaokul ve liselerin bilimsel gelişmeleri takip etmesi ve uluslararası eğitim kurumlarıyla yakın çalışmalar içerisinde yer alması doğal bir durum olarak görülmektedir. Ayrıca bir eğitim kurumunun yılda bir iki öğrencisini Erasmus+ (Erasmus Plus) ile yurt dışında eğitim alma fırsatı sunması, söz konusu okulu diğer okullardan ayrıcalıklı hale getirmemektedir.

Buna karşın proje okulları mantığı ilk çıkış amacı ve hedefinden uzaklaşılarak popülist yaklaşımla sayısı arttırıldığı için maalesef niteliksizleşmiştir. Bu yüzden proje okulu modelinin ortaya çıkmasına vesile olan gelişmelerin analiz edilmesi, proje okulu tarifi içerisine girecen okullar nezdinde standart ölçütlerin belirlenmesi ve bu okulların performans değerlendirme süreçlerinin ölçülebilir objektif kriterler üzerinden gerçekleştirilmesi belirleyici önemdedir.

Uluslararası kriterler bağlamında proje okulları tanımlamasının yeniden ele alınması bir ihtiyaçtan öteye zorunluluk barındırmaktadır.

Okul temelli yönetim, kavramsal olarak yönetişim yapılarında yaşanan paradikmatik bir değişimi temsil etmektedir. Bu model, okul yönetimine toplum katılımını, bilginin şeffaflığını ve karşılıklı saygı kültürünü besleyip yerleşik kılacak şekilde gerekçelendirilmiştir. Tam da bu noktada tüm paydaşların anlamlı ve düzenli katılımı (dahiliyeti), okul temelli yönetim zaviyesinden proje okulları için olmazsa olmaz bir nitelik taşımaktadır. Avrupa'daki eğitim birimlerinde yönetim tek başına karar vermek yerine katılımcılığı önemsemekte ve bundan dolayı bir çok kararda öğrenci ve velilerin görüşleri alınmaktadır. Dolayısıyla yurtdışındaki kurumlarla ortak projeler yürüten eğitim kurumlarında katılımcı karar verme ilkesinin hayata geçmesi önerilmektedir.

Okul merkezli yönetim yaklaşımı, personel yönetimi, pedagoji, bakım ve altyapı ve izleme ve değerlendirme türünden pek çok yönetim alanında yetki devrini içerir. Böylelikle okul merkezli yönetimden, kanıta dayalı ve ihtiyacı baz alacak şekilde kamu politikalarını şekillendirmesive akademik gelişimi ivmelendirmesi beklenir. MEB aynı zamanda yeni atamaların da eğitim kalitesinin artmasına yol açacağını ileri sürülmektedir. Aynı okulda yıllarca görev yapmanın getirdiği tükenmişlik sendromu, eğitim teknolojisinde yaşanan değişime adapte olamama sorunları ve bilimsel bilginin aktarılmasında alanında başarılı öğretmenlere alan açma gibi durumların da göz ardı edilemeceği ifade edilmektedir.

Proje Okullarında Yeni Atamalar ve Tartışmaların Ortaya Çıkması

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) aldığı proje okullarında norm fazlası kadrolara yeni atamalar yapılması, İstanbul başta olmak üzere ülke çapında lise öğrencilerinin protesto gösterilerine yol açtı. MEB yeni atamaların 2016 yılında yayınlanan yönetmelik kapsamındaki yetki ile yapıldığını ifade etmesine karşın öğrenciler ve veliler yeni atamalarda liyakat ve puan sisteminin göz ardı edildiğini ve siyasi etkiye açık atamalar yapıldığını ileri sürmektedir.

Kamuoyundaki tartışmalar 5 Şubat 2025 de MEB'in Proje okullarına yeni atamaları da öngören klavüzü yayınlamasıyla başlamıştı. 6-10 Şubat arası kontenjanlar belli olduktan sonra, 12-17 Şubat arası başvurular elektoronik ortamda başvuruculara açıldı. Başvurularda okul ve ilçe onayına gerek kalmadan yalnızca İl Milli Eğitim Müdürü onayı yeterli görüldü. MEB 8 Nisan itibariyle de başvurları sonuçlandırdı. İlişki kesme tarihi de en son 27 Haziran olarak belirlendi.

Bu bağlamda proje okullarıyla ilgili tartışmada da 8 Nisan itibariyle kamuoyunun dikkatini çekmeye başladı. Özellikle İstanbul'da yer alan Kadıköy Anadolu Lisesi, Kabataş Erkek Lisesi, Şehremini Anadolu Lisesi, Kartal Anadolu Lisesi, Burak Bora Anadolu Lisesi'nin yanı sıra Ankara Fen Lisesi ve Çanakkale Fen Lisesi gibi Türkiye'nin başarılı liselerinde norm fazlası öğretmenlerin görevlerinin uzatılmaması ve söz konusu okullara yeni öğretmen atamaları tepki çekti. Dolayısıyla tartışmaların odağında proje okullarına yapılan yeni atamalar ile aynı okulda görev yapan öğretmen ve yöneticilerin norm fazlalığı nediyle yeniden görevlendirilmemesi olduğu anlaşılmaktadır.

Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları Ortaya Çıkışı ve Uygulamaları

Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları veya kamuoyunda bilindiği üzere Proje Okulları, 2014 tarihinden itibaren hem MEB'in hem de kamuoyunun gündemindeki yerini korumaktadır. Türkiye genelinde yaklaşık 2.153 proje okulu bulunmaktadır. Bunların 729'u İmam Hatip Lisesi, 468'i Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, 440'ı Anadolu Lisesi, 363'ü Fen Lisesi, 94'ü farklı türden liseler olduğu belirtilmektedir. Proje okulları ilk kez resmi olarak 2014 yılında MEB'in gündemine geldi. Dönemin MEB Bakanı Naci Avcı tarafından sunulan öneri ile kurulan Proje okullarına dönük yönetmelik ise 2016 yılında yayınlandı. 1 Eylül 2016 Resmi Gazetede yayınlanan "Milli Eğitim Bakanlığı Özel Program ve Proje Uygulayan Eğtim Kurumları Yönetmeliği" ile de usul ve esasları tanımlanmıştır.

Yönetmeliğin 1. Maddesinde "Bu Yönetmeliğin amacı, yurt içinde ve yurt dışında yerli veya yabancı kurum ve kuruluşlarla veya başka ülkelerle işbirliği anlaşmaları çerçevesinde kurulan ve ulusal veya uluslararası proje yürüten okul ve kurumlar ile belirli eğitim reformu ve programları uygulayan okulların proje okulu olarak belirlenmesi ve Bakan tarafından onaylanması, bu okul ve kurumlara yapılacak öğretmen atamaları, yönetici görevlendirmeleri ile bu kapsamda tanımlanan proje okullarının bünyesindeki ortaokullara öğrenci seçilmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir". Böylelikle proje okullarının çerçevesi belirlenmiş oldu. Dolayısıyla proje okulları hem kuruluş hem de eğitim içeriği ve uluslararası proje yürütme kapasiteleri ile diğer okullardan ayrışmış oldu.

Yönetmelikte hangi okulların proje okulu olarak belirlenmeceğine dair yetki ise Bakanlığa aittirr. Ancak günümüzde protestolara yol açan esas madde ise proje okullarındaki yönetici ve öğretmenlerin çalışma süreleri ve atamalarıyla ilgili olan öğretmen ve yönetici atama ve görevlendirmelerini içeren 8. ve 9. maddeler ile yönetici ve öğretmenlerin görev süresini belirleyen 11. maddesidir. 8 ve 9. maddeye göre atama ve görevlendirmede Bakanlık doğrudan yetkili kılınmıştır. 10. Madde ise açıkça yönetici olarak görevlendirilecekler ve öğretmen olarak atanacaklar için aranacak özel şartları sıralanmıştır. Toplam yedi madde ve alt fıkralardan oluşan özel şartlardan birini taşımak görevlendirme için yeterli sayılmıştır. Bu durum yönetmeliğe yapılan eleştirilen temelini oluşturmaktadır.

Günümüzde proje okullarında yaklaşık 80 bin öğretmen ve 5 bin de yönetici görev almaktadır. Dolayısıyla söz konusu öğretmen ve yönetici atamalarında MEB genel atamalarından farklı bir yöntem benimsenmiştir. Atama ve görevlendirme kriterlerinde puan sistemi yerine subjektif sayılabilecek kriterler daha ağır basmaktadır.

Yönetmeliğinde 11. Maddesinde **Yönetici ve öğretmenlerin görev süresi açıkça belirlenmiştir. Buna göre**

(1) Yöneticiler dört yıllığına görevlendirilir.

(2) Öğretmenler dört yıllığına atanırlar.

(3) Aynı unvanla aynı eğitim kurumunda sekiz yıldan fazla süreyle yönetici veya öğretmen olarak görev yapılamaz.

(4) Görev süresi biten öğretmenlerin iş ve işlemleri okul müdürlüğünce, yöneticilerin işlemleri ise il millî eğitim müdürlüğünce başlatılır.

Yönemelikte başarılı olan yönetici ve öğretmenlerin 4 yıl daha atabileceği ifade edilmesine karşın, temel çalışma süreleri öğretmenler için 8 yıl olarak belirlenmiştir.

MEB'in Atama Kararlarının Gerekçesi

MEB, yönetmelikten doğan yetkilerin kullanıldığı ve yer değişikliğinin norm fazlası öğretmenler ile eğitim kalitesini yükseltme amacıyla yapıldığını ileri sürmektedir. MEB atamaların görev süresi dolan ve proje okullarında norm fazlası durumda olan öğretmenleri kapsadığını ve Türkiye genelinde 38 bin öğretmenin görev süresini doldurmasına rağmen yalnızca yüzde 20'sinin görev süresinin uzatılmadığını açıklamıştır. Bakan Tekin, 14 Nisan tarihinde yaptığı açıklamada yer değiştirmelerin 6 bin öğretmeni kapsadığını ifade etmiştir.

Öte yandan İstanbul Valiliği de konuya dair yaptığı açıklamada 8.380 öğretmenin proje eğitimlerine atandığını açıkladı. Bu da proje okullarının öğretmen kadrosunun yaklaşık yüzde 10'unu denk gelmektedir. Dolayısıyla sayının 6 binin üstünde olduğu ileri sürülmektedir.

MEB yeni atamaların norm fazlası öğretmenleri kapsadığını belirtmektedir. Norm fazlası, "bir nedenle istihdam alanı daralanlar" şeklinde MEB tarafından tanımlanmaktadır. Bir dersin haftalık ders saatinin azalması, benzer branşta öğretmen sayısının fazla olması gibi durumlarda bir öğretmen norm fazlası olarak açığa çıkmaktadır. Ders müfredatlarında yapılan değişiklikler de norm fazlalığının oluşmasına yol açabilir.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), yeni öğretmen atamalarının eğitim kalitesini artıracağı görüşünü savunmaktadır. Uzun yıllar aynı okulda görev yapan öğretmenlerde görülebilen tükenmişlik sendromu, eğitim teknolojilerindeki hızlı değişimlere uyum sağlama güçlüğü ve bilimsel bilgiyi etkili şekilde aktarabilen nitelikli öğretmenlere fırsat tanınması gibi faktörlerin de göz ardı edilemeyeceği belirtilmektedir.

Proje Okullarına Yönelik İddiaların Karşılaştırılmalı Analizi ve Çözüm Önerileri

MEB yeni atamaların usulune uygun yapıldığını açıklamalasına karşın protesto gösterilerine katılan öğrenciler, öğretmenler ve Sendikalar atamalarda liyakatın gözardı edildiğini ileri sürmektedir. Eğitim-Sen tarafından yapılan açıklamada "Türkiye'de öğretmenlerin yer değişikliği hizmet puanı gibi çeşitli mevzuatlarla" düzenlendiğine dikkat çekilmekte ve proje okullarında da puan sisteminin dikkate alınmasını talep etmektedir.

Yeni öğretmen atamalarına yönelik kriter ve liyakat tartışmaları dikkat çekmektedir. Ancak ilk etapta proje okullarına yapılan atamalarda puan sistemi dikkate alınmadan Yönetmelikteki usul ve esaslara göre atama yapıldığı bir gerçektir. Dolayısıyla proje okullarında halihazırda görev yapan veya ataması yapılmayan öğretmenler ve yöneticilerin de ilk ataması veya görevlendirmelerinde puan şartı aranmamıştı. Hal böyle olunca ilk atamalarda uygulanan yöntem ve uygulamaların daha sonraki atamalarda da referans alınması idarenin yetki aşımı olarak yorumlanamaz. İdare 2016 yılında olduğu gibi Yönetmelikten kaynaklanan yetkilerini kullanmış ve ayrıca 2016 sonrası ataması yapılan öğretmenler de süre şartını bilerek görevi kabul etmişlerdi.

Bir diğer eleştiri noktası ise, atamalarda şeffaf olunmadığı, siyasi ve sendikal referanslarla atamaların yapıldığı şeklindedir. Şeffaflık ilkesi idarenin devlet güvenliğini ilgilendirmeyen

tüm konularda takip etmesi gereken temel ilkelerin başında gelmektedir. Bu bağlamda kamuoyunda oluşan hassasiyetlerin giderilmesi için yapılan atamalarda şeffaf olunması ve kamuoyuna gerekli bilgilendirmenin yapılması oldukça önemlidir.

Ayrıca atamalada Bakanlığın tek başına yetkiyi kendinde topladığı ve dolayısıyla öğrenci aile birlikleri veya okul yönetimlerinin sürece dahil edilmediği belirtilmektedir. Her ne kadar yönetmelikte böyle bir uygulamaya yer verilmemişse de eğitimle ilgili karar süreçlerine öğrenci, veli ve okullarında dahil edilmesi önemli bir adım olacaktır. Özellikle yeniden ataması yapılmayan öğretmenlere yönelik alınacak kararlarda öğrenci ve velilerin görüşlerine başvurulması kararlarda katılımcılık adına önemlidir. Avrupa'daki eğitim birimlerinde yönetim tek başına karar vermek yerine katılımcılığı önemsemekte ve bundan dolayı bir çok kararda öğrenci ve velilerin görüşleri alınmaktadır. Dolayısıyla yurtdışındaki kurumlarla ortak projeler yürüten eğitim kurumlarında katılımcı karar verme ilkesinin hayata geçmesi önerilmektedir.

Bir diğer deyişle katılımcı karar alma ilkesi bağlamında öğrencilerin, velilerin ve okul yönetimlerinin karar alma süreçlerine katılımı sağlamak, toplumun hem karar alıcılara hem de karar sürecine ve sonuçlara olan desteğini, güvenini ve inancını güçlendirir. Dolayısıyla karardan etkilen muhatapların dahiliyetini güvence altına almak, verilen kararların meşruiyetini de güçlendirir.

Bir diğer konu ise Bakan Tekin tarafından dile getirilen öğretmenlerin onlarca yıldır aynı okulda görev aldığını ve bunun eğitim kalitesini etkileği eleştirisidir. Öte yandan Sendikalar ise proje okullarında görev sürelerinin 8 yıl ile sınırlandırıldığına dikkat çekmiş ve bu iddiaların gerçek dışı olduğunu ileri sürmüştür. Ancak 2016 öncesi dönemde daha sonra proje okullu olarak tanımlanan okullarda öğretmenlerin görev aldığı ve proje okulu olduktan sonra da görev yeri değişikliğine gitmedikleri açıktır. Bundan dolayı Bakan Tekin'in ifade ettiği 8 yılı aşan görev süresi tanımlaması kendi içerisinde bir tutarlılık içermektedir. Dolayısıyla ilkesel olarak yılldır aynı okulda görev öğretmenlerin kendini yenileme ve geliştirme kapasitesi ile yenilikçi eğitim modellerine ve teknolojiye adaptasyonu genç öğretmenler kadar olmayabilir. Üniversiteler de de benzer durumların olduğu gözlemlenmektedir. Eğitimde yapay zekanın hem uygulama alanında hem de müfredatlarda yer bulduğu bir dönemde teknolojiyi önceki nesillerden daha başarılı eğitim ve öğretim aracı olarak kullanabilecen genç öğretmenlerin daha fazla sorumluluk ve görev alması desteklenmelidir.

Bununla birlikte esas tartışma konusunun ise sayısı 2000'in üstüne çıkan proje okulları mantığına yönelik olması gerektiğini ifade etmek gerekir. Lise ve ortaokulları özel program ve proje uygulayan ve uygulamayan eğitim kurumları olarak kendi içerisinde ayırmak tartışmalı bir konudur. Özellikele uluslararası proje uygulayan lise kavramı günümüzde çok da anlamlı değildir. Çünkü ortaokul ve liselerin bilimsel gelişmeleri takip etmesi ve uluslararası eğitim kurumlarıyla yakın çalışmalar içerisinde yer alması doğal bir durum olarak görülmektedir. Ayrıca bir eğitim kurumunun yılda bir iki öğrencisini Erasmus+ (Erasmus Plus) ile yurt dışında eğitim alma fırsatı sunması, söz konusu okulu diğer okullardan ayrıcalıklı hale getirmemesi gerekir. Dolayısıyla özellikle proje okullı tanımalamasında ciddi kriterlerin olması gerekir. Uluslararası kriterler bağlamında proje okulları tanımalasının yeniden ele alınması bir ihtiyaçtan öteye zorunluluk barındırmaktadır. Özellikle uygulanan proje sayısı, projelerin

bütçesi, projeye katılan öğrenci ve öğretmen sayısı, yurtdışı paydaşın uluslararası tanınmışlığı gibi kriterler bağlamında proje okulları tanımlanması yeniden yapılmalıdır. Kurulacak bir komisyonla proje okullarının son 5 yıldaki faaliyetleri kriterler bağlamında ve şeffaf bir yöntemle yeniden değerlendirmeye tabi tutulması gerekmektedir. Kriterleri karşılamayan okullar proje okulu olma özelliğini yitirmesi gerekir. Bu durumda hem proje okullarındaki yönetici ve öğretmenleri daha nitelikli ve katılımcı uluslararası projelere yönlendirecek hem de atama ve yer değiştirmeye dönük yapılan tartışmaların da kapanmasına yol açacak. Ayrıca lise öğrencisi ve velilerin de eğitime duydukları güven endeksinin yukarı doğru artmasına yol açacaktır.